

วงจรวินิบากตามหลักพระพุทธศาสนา

ผศ.ดร.อุทัย สติมัน¹ ผศ.ดร.วิโรจน์ คุ่มครอง² และ พระมหาวิริษัณห์ วรินทร์, ดร.³

¹มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ²มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม
³วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Email: koom-krong9@hotmail.com

รับต้นฉบับ 15 กรกฎาคม 2562; แก้ไข 31 กรกฎาคม 2562; วันที่เผยแพร่ 31 ธันวาคม 2562

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงให้เห็นว่า วินิบาก คือ ผลที่เกิดจากกรรมที่ทำไว้ก่อน ประดุจเงาติดตามกรรม ในสังคิติกสูตรแบ่งบุคคลที่จะต้องรับกรรม (วินิบาก) ตามที่ตนได้กระทำไว้ 4 ประเภท คือ 1. ตโม ตมปรายโน คือ ผู้มีตมา และมีตไป 2. ตโม โชติปรายโน คือ ผู้มีตมา แต่สว่างไป 3. โชติ ตมปรายโน คือ ผู้สว่างมา แต่มีตไป 4. โชติ โชติปรายโน คือ ผู้สว่างมา และสว่างไป วงจรวินิบากหรือเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกรรมเหล่านี้ เป็นสิ่งที่จะเกิดขึ้นได้ตามเหตุปัจจัย ดังนั้น การทำกรรมดีที่จะสามารถส่งผลได้ดีหรือไม่นั้นจะต้องพิจารณาเรื่องสมบัติ 4 และวิบัติ 4 เป็นองค์ประกอบด้วย ส่วนวินิบากตามที่พระพุทธองค์ทรงแสดงนั้นเป็นสิ่งที่สามารถให้ผลไปในลักษณะต่างๆ ตามกรรมที่ได้ก่อไว้ และเมื่อกรรมนั้นเกิดขึ้นมาต้องมีการตั้งอยู่และดับไปตามเหตุปัจจัย ดังพระพุทธพจน์ในนิพเพติกสูตรว่า เรากล่าวเจตนาว่าเป็นตัวกรรม บุคคลคิดแล้ว จึงกระทำด้วยกาย วาจา ใจ สิ่งที่เกิดขึ้นโดยมีเจตนา จะทำให้เกิดกรรมอย่างแน่นอน และจะเป็นเหตุให้ต้องเสวยวินิบากกรรมกันต่อไปตามกรรมที่ก่อไว้

คำสำคัญ: วงจรวินิบาก, หลักพระพุทธศาสนา

Circle of Kamma's Results in Theravada Buddhism

Asst. Prof. Dr. Uthai Satiman¹ Asst. Prof. Dr. Viroj Koomkrong² and Phramaha Weeratis Varindho³

¹Suan Dusit University ²Mahachulalongkornrajavidyalaya University Palisuksa Buddhagosa Campus

³Mahachulalongkornrajavidyalaya University Buddhapanya Sri Thawarawadee Buddhist College

Email: koom-krong9@hotmail.com

Retrieved July 15, 2019; Revised July 31, 2019; Accepted December 31, 2019

Abstract

The aim of this academic article is to visualize the results of Kamma referring to the fruits done in previous as shadows of actions. In Sangitisutta, there found 4 types person who must gain the fruits done by themselves; 1) the one who comes and goes with darkness, 2) the one who came with darkness but went with light, 3) the one who came with light but went with darkness, 4) the one who came and went away with light. The circle of kamma involves with action and its reaction depends on its conditions, therefore actions which will produce good or bad results relies on 4 properties and 4 factors as well. The results taught by the Buddha are seen in various outcomes due to each what type of kamma had been done. It is natural way that all actions fall into change, i.e. rise and fall because of its factors as the Buddha said 'volition is called as Kamma, having thought before, one commits to act through bodily, verbal and thought expression. Whatever was done with volition, surely it generates actions as well as its fruits of such actions which all actors must experience.

Keywords: circle of action, Buddhism

1. บทนำ

ในหลักปรัชญาจสุมุปาบท¹ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า อิทัปปัจจยตา² มี 12 ประการแบ่งออกเป็น 3 พวก เรียกว่า ไตรวิภู หรือวิภูฏะ 3³ ประกอบด้วย คือ กิเลส กรรม วิบาก เมื่อบุคคลทำอะไรลงไป ไม่ว่าจะทางใด หากทำลงไปด้วยกิเลสที่อยู่ใใจ ก็จะก่อให้เกิดกรรม เมื่อเกิดกรรมก็จะเกิดวิบากกรรมคือผลตามมาวิบากหรือผลอันนี้ก็จะก่อให้เกิดกิเลสขึ้นอีก และกิเลสจะก่อให้เกิดกรรมขึ้นอีกกรรมนี้จะก่อให้เกิดวิบาก หรือผลขึ้นอีก วนเวียนไปอย่างนี้เรื่อย ๆ จนกว่าคนจะดับกิเลสหมดสิ้นจึงจะหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดคือ

(1) กิเลสวิภู หมายถึง วงจรของกิเลส เป็นตัวสาเหตุผลักดันให้คิดปรุงแต่งการกระทำต่าง ๆ ซึ่งประกอบด้วย อวิชชา ตัณหา อุปาทาน⁴

(2) กรรมวิภู หมายถึง วงจรกรรมเป็นกระบวนการกระทำหรือปรุงแต่งชีวิตให้เป็นไปต่าง ๆ ประกอบด้วย สังขาร และกรรมภพ⁵

(3) วิบากวิภู หมายถึง วงจรวิบาก คือ สภาพชีวิตที่เป็นผลแห่งการปรุงแต่งของการกระทำและกลับเป็นปัจจัยเสริมสร้างให้เกิดกิเลสต่อไปอีก ประกอบด้วยวิญญาณ นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา ซึ่งแสดงออกในรูปปรากฏที่เรียกว่า อุปัตติภพชาติ ชรา มรณะ เป็นต้น⁶

วิภูฏะทั้ง 3 หรือไตรวิภูฏะนี้ หมุนเวียนต่อเนื่องเป็นปัจจัยอุดหนุนแก่กัน ทำให้วงจรแห่งชีวิตดำเนินไปไม่ติดขัด คือ กิเลสเป็นเหตุให้ทำกรรม กิเลสจึงเป็นเหตุ กรรมจึงเป็นผลของกิเลสและกรรมนั่นเองก็เป็นตัวเหตุให้เกิดวิบากคือผล กรรมจึงเป็นเหตุ วิบากจึงเป็นผล และวิบากนั่นเอง ก็เป็นตัวเหตุ ก่อให้เกิดกิเลสขึ้นอีกเมื่อเป็นดังนี้ วิบากนั้นก็ เป็นเหตุ กิเลสก็เป็นผลของวิบากเพราะฉะนั้น

กิเลส กรรม วิบาก จึงวนเวียนอยู่อย่างนี้ โดยที่บุคคลนี้เองหรือจิตนี้เองที่วนเวียนอยู่ในกิเลส กรรม วิบาก แล้วก็กลับเป็นเหตุก่อกิเลสกรรมวิบากขึ้นอีก สัตว์และบุคคลจึงวนเวียนอยู่ในกิเลส กรรม วิบาก

ฉะนั้น สังสารวิภู คือ การเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในภพภูมิต่าง ๆ ของสัตว์โลกด้วยอำนาจกิเลส กรรม วิบาก หมุนวนอยู่เช่นนั้นตราบเท่าที่ยังตัดกิเลส กรรม วิบากไม่ได้ ในบทความวิชาการนี้ผู้เขียนมุ่งอธิบายเฉพาะวิบากที่เป็น 1 ในสังสารวิภูเท่านั้น

¹ ปฏิจจสมุปาบท หมายถึง สภาวะธรรมที่เป็นปัจจัย และสภาวะธรรมที่อาศัยปัจจัยเกิดขึ้นอันเป็นกระบวนการทางปัจจัยภาพ ซึ่งเป็นสภาวะที่ดำรงอยู่อย่างนั้น แม้ว่าพระตถาคตจะเสด็จอุบัติขึ้นหรือไม่ก็ตาม เช่น ชรามรณะมี เพราะชาติเป็นปัจจัย; ส.นิ. (ไทย) 16/21/38.

² อิทัปปัจจยตา แปลว่า ความที่สิ่งนี้อาศัยสิ่งนี้เกิดขึ้น หมายถึงสภาวะธรรมอันเป็นปัจจัยแห่งชราและมรณะ เป็นต้น เป็นชื่อหนึ่งของปฏิจจสมุปาบท; ส.นิ. (ไทย) 16/21/38.

³ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ 12, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546), หน้า 19.

⁴ อ.ทสก.อ. (บาลี) 3/117-118/375.

⁵ อ.ทสก.อ. (บาลี) 3/117-118/375.

⁶ อ.ทสก.อ. (บาลี) 3/117-118/375.

2. ความหมายของวิบาก

คำว่า วิบาก มีรูปวิเคราะห์ว่า วิบุโพ. ปจฺปาเก. โณ. จสฺส โโก แปลว่า ผลแห่งกรรมอันตนทำไว้แต่ปางก่อน⁷ ผู้เขียนจะได้นำเสนอต่อไปนี้

(1) ในพจนานุกรม บาลี-ไทย ได้ให้ความหมายของคำว่า วิบากไว้ว่า วิบาก หมายถึง ผล. วิบาก⁸

(2) ในพจนานุกรม มคธ-ไทย ได้ให้ความหมายของคำว่า วิบากไว้ว่า วิบาก หมายถึง ภาวะอันสุกพิเศษ. ผล. วิบาก. การผลัดผลของกรรม⁹

(3) ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่า วิบากไว้ว่า วิบากหมายถึง ผล. ผลแห่งกรรมดีกรรมชั่วอันทำไว้ในอดีตเช่น กุศลวิบาก กรรมวิบาก¹⁰

(4) ในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ ได้ให้ความหมายของคำว่า วิบากไว้ว่า วิบากวิภู หมายถึง วงจรวิบาก ประกอบด้วย วิญญาณ นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา ซึ่งแสดงออกในรูปปรากฏที่เรียกว่า อุปัตติภาพชาติ ชรา มรณะ เป็นต้น¹¹

(5) พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ป.ธ. 9 ราชบัณฑิต ได้ให้ความหมายของคำว่า วิบากไว้ว่า วิบาก หมายถึง ผลกรรม ผลที่เกิดจากกรรมที่ทำไว้ก่อน ไม่ว่าจะ เป็นกรรมดี หรือกรรมชั่ว ล้วนมีวิบากคือผลทั้งสิ้น โดยกรรมดีมีวิบากเป็นสุข กรรมชั่วมีวิบากเป็นทุกข์ ใช้ซ้ำกันเป็น ผลวิบาก หรือ วิบากผล ก็มีวิบาก โดยทั่วไปมักเข้าใจว่าหมายถึงผลทางชั่วคือทุกข์อย่างเดียว ส่วนวิบากทางดีไม่นิยมใช้พูดกัน เช่นพูดว่า วิบากกรรมตามทันแล้ว จึงทำให้เขาตกยากลงอย่างทันตากรรมวิบากเป็นเหตุให้ต้องตกนรก¹²

ฉะนั้น คำว่า วิบาก จึงแปลว่า ผลที่เกิดขึ้น หมายถึง ผลแห่งกรรม กรรมที่บุคคลประพฤติผ่านทางกาย วาจาและใจ ทั้งที่เป็นกุศลและอกุศล ย่อมมีผลแห่งการกระทำเสมอ วิบากจะเป็นประดุจเงาติดตามกรรม โดยมีกรรมเป็นเหตุและวิบากเป็นผลเสมอ

กรรมและวิบากย่อมติดอยู่ในใจบุคคลผู้กระทำการกรรม เปรียบดังโปรแกรมอันเป็นภาพแห่งการกระทำและภาพแห่งผลของการกระทำ เมื่อใดที่บุคคลฝึกฝนใจให้หยุดนิ่งเป็นสมาธิหลุดพ้นจากกิเลส เมื่อนั้นย่อมสามารถรู้และเห็นกรรมและวิบากที่มีอยู่ในใจของตนและคนอื่นได้ ทั้งกรรมที่มีมาแต่อดีต และวิบากกรรมที่จะส่งผลต่อไปในอนาคต

⁷ ป. หลงสมบุญ (ประยูร หงษ์สมบุญ), พันตรี, พจนานุกรม มคธ-ไทย, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร: เรืองปัญญา, 2540), หน้า 655.

⁸ จำลอง สารพัดนึก, พจนานุกรม บาลี-ไทย, พิมพ์ครั้งที่ 5, (กรุงเทพมหานคร: เรืองปัญญา, 2548), หน้า 421.

⁹ ป. หลงสมบุญ (ประยูร หงษ์สมบุญ), พันตรี, พจนานุกรม มคธ-ไทย, หน้า 655.

¹⁰ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, 2542), หน้า 1122.

¹¹ พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า 100.

¹² พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ป.ธ. 9 ราชบัณฑิต, พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด, (กรุงเทพมหานคร: วัดราชโอรสาราม, 2548), หน้า 906.

3. วงจรวิบากในพระไตรปิฎก

วงจรวิบากในพระไตรปิฎก หมายถึง กรรมที่ส่งผลตามวิบากในหลักสังสารวัฏที่ได้อธิบายไปแล้วว่า กิเลสเป็นเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดกรรม และกรรมจะให้ผลทำให้สัตว์โลกผู้ก่อกรรมนั้น ๆ ต้องพบกับวิบากกรรมของตนเองในอกุศลมูลสูตร¹³

พระพุทธเจ้าทรงแสดงถึงกิเลสที่เป็นเหตุทำให้เกิดกรรมขึ้น และทรงแสดงถึงกุศลมูล 3 ประการ คือ 1) อโลภะ (ความไม่ยอกได้) 2) อโทสะ (ความไม่คิดประทุษร้าย) 3) อโมหะ (ความไม่หลง) ในฝ่ายกุศลมูล 1) โลภะ (ความยอกได้) 2) โทสะ (ความคิดประทุษร้าย) 3) โมหะ (ความหลง) ในฝ่ายอกุศลมูล¹⁴ คือ

(1) วงจรของวิบากสังคี่ติสูตรแบ่งบุคคลที่จะต้องรับกรรมตามที่ตนได้กระทำไว้ 4 ประเภท คือ

1. ตโม ตมปรายโน คือ ผู้มีตมา และมีตไป
2. ตโม โชติปรายโน คือ ผู้มีตมา แต่สว่างไป
3. โชติ ตมปรายโน คือ ผู้สว่างมา แต่มีตไป
4. โชติ โชติปรายโน คือ ผู้สว่างมา และสว่างไป¹⁵

การที่สัตว์โลกต้องเสวยกรรมในปัจจุบันนี้ ต้องเคยได้ทำสาเหตุให้เกิดกรรม หากว่าได้ทำกรรมดีเอาไว้ในชาติก่อน ก็จะทำให้เกิดมามีฐานะดี มีผู้คอยช่วยเหลือเป็นต้น ในชาติปัจจุบัน จึงเปรียบเสมือนผู้ที่สว่างมา แต่ถ้าเคยทำกรรมชั่วในชาติก่อน เกิดมาในชาติปัจจุบันอย่างอึดอัด ขัดสน เสวยความทุกข์ แทบจะไม่มีโอกาสได้ทำความดี จึงเปรียบเสมือนผู้ที่มีตมา คือต้องเสวยกรรมชั่วที่ตนเองได้ก่อเอาไว้

(2) วงจรของวิบากคือ ผลของการทำกรรมใดมีแล้ว โดยลักษณะของกรรมก็คือกรรมที่ใดกระทำแล้ว ผลของกรรมใดมีแล้ว หมายความว่า กรรมในสังสารวัฏที่ใดทำแล้วก็ได้ให้ผลไปแล้ว แต่ในสังสารวัฏที่ยาวนานกรรมที่ใดทำแล้วจริง และผลของกรรมใดมีแล้วด้วยเช่น พระเจ้าอชาตศัตรู¹⁶ เปนพระโอรสของพระเจ้าพิมพิสารด้วยความโลภอยากไดราชบัลลังก์เปนพระราชบิดาตั้งแต่นั้นจึงได้มีรับสั่งให้ทหารนำพระบิดาไปขังไว้ในคุกมืดด้วยการโหดอาฆาตที่ละนอยบาง งดการเยี่ยม งดการเสวยและเมื่อทราบวาพระบิดายังไม่สิ้นพระชนม์ก็ยังไม่หยุดเพียงเท่านั้น ยังดำเนินการขึ้นต้อนตอไปคือลงมือปฏิบัติการขึ้นสุดทายเป็นการสั่งให้ทหารก็ตรอยพระบาทพระบิดาของพระองค์เองแล้วโรยด้วยเกลือซึ่งเป็นการกระทำอย่างเหี้ยมโหดทารุณ ทรมานเปนผลให้พระเจ้าพิมพิสารต้องสิ้นพระชนม์ ในเวลาต่อมา แต่หลังจากพระเจ้าอชาตศัตรูปลงพระชนม์พระบิดาของพระองค์ ความสุขนอยหนึ่งมิได้เกิดขึ้นกับพระเจ้าอชาตศัตรู ถึงแม้วา พระเจ้าอชาตศัตรูจะไดราชสมบัติสมความปรารถนาแล้วก็ตาม กรรมที่เปนครุกรรมซึ่งเปนกรรมที่ เรียกวา ปตุฆาตกรรม ที่พระเจ้าอชาตศัตรูได้กระทำตอบุพพาริของพระองค์นั้น ได้ส่งผลทำให้ พระองค์ไม่เปนอันพระบรรทมหลับแมแต่สักงีบเดียว และต่อมาก็ได้มีโองการจากพระพุทธเจ้าก็ไม่สามารถ เขาใจหลักธรรมให้ทะลุปรุ โปร่งใส และด้วยผลกรรมหรือผลของการกระทำนี้เองทำให้พระองค์หลังจากสิ้นพระชนม์ตองตกนรกเสวยวิบากแห่งกรรมที่ทำไว้ในนรกชื่อว่า โลกภูมิ

¹³ อ.จ.ท.ก. (ไทย) 20/70/275-279.

¹⁴ อ.จ.ท.ก. (ไทย) 20/70/275-279.

¹⁵ ที.ปา. (ไทย) 11/314/297.

¹⁶ วิ.จ. (ไทย) 7/339/185-186.

4. วงจรวิบากในอรรถกถา

วิบากหรือการให้ผลของกรรม เรียกว่า อีกอย่างหนึ่งว่า วิบากกรรม แปลความหมายตามตัวอักษรก็คือ ผลของกรรม เป็นคำกลาง ๆ โดยผลของกรรมชั่วก็จะเรียกว่า อกุศลวิบากกรรม ถ้าเป็นผล ของกรรมดีก็จะเรียกว่า กุศลวิบากกรรมซึ่งกรรมที่กระทำไปนั้นไม่ว่าจะเป็นผลของกรรมดีหรือ ผลของกรรมชั่วก็ตาม ตามกฎแห่งเหตุผลของธรรมชาติแลวย่อมมีเหตุปัจจัยช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้ดีขึ้นหรือเลวลง ฉะนั้นในที่นี้ผู้เขียนจะได้นำเสนอ ดังต่อไปนี้

(1) นิยาม 5 ประการของวงจรวิบากที่มีผลต่อการให้ผลกรรม

1) กรรมนิยาม พระอรรถกถาจารย์ได้ให้ความหมายคำนี้ว่า การให้ผลแห่งกุศลที่นำปรารภณา การให้ผลแห่งอกุศลที่ไม่นำปรารภณา¹⁷ พระอรรถกถาจารย์ได้ยกตัวอย่างสมมติว่า หญิงคนหนึ่งทะเลาะกับสามี ประสงค์จะผูกคอตายจึงสอดคอเข้าไปในบ่วงเชือก บุรุษคนหนึ่งลับมีดอยู่เห็นหญิงนั้นประสงค์จะตัดเชือก จึงวิ่งไป ปลอบหญิงนั้นว่าอย่ากลัว อย่ากลัว เชือกกลายเป็นอสรพิษรัดคอหญิงอยู่ บุรุษนั้นกลัวรีบหนีไป หญิงนั้นตาย ณ ที่นั่นเอง ดังนั้นท่านจึงให้เหตุผลว่า กรรมนิยามนี้เป็นผลของการทำกรรมนั่นเอง อัมพร หุตะสิทธิ์ ให้ ความเห็นเกี่ยวกับเรื่องกรรมนิยามว่า เป็นการกล่าวถึงความแน่นอนในการให้ผลของกรรมโดยอัตโนมัติ จึงเรียกว่า เป็นกฎธรรมชาติ หรือเราอาจเรียกว่ากฎแห่งกรรม ซึ่งแตกต่างจากกฎเกณฑ์ที่คนในสังคมสร้างขึ้น¹⁸ ดังนั้น กรรม นิยามจึงขึ้นอยู่กับผลกรรมที่ตนเองได้ก่อขึ้นเอง แล้วกรรมนั้นจะเสริมหรือลดทอนกรรมอื่น ๆ ตามคุณสมบัติของ กรรมนั้น ๆ

2) อุตุนิยาม พระอรรถกถาจารย์ยกตัวอย่างอธิบายว่า ในชนบทนั้น ๆ ในกาลนั้น ๆ การเก็บ ดอกไม้และผลไม้เป็นต้นต้น โดยตัดครั้งเดียวเท่านั้น ลมพัด ลมไม่พัด แดดกล้า แดดอ่อน ฝนตก ฝนไม่ตก ดอกบัว กลางวันแย้ม กลางคืนหุบ อย่างนี้เป็นต้น เป็นอุตุนิยาม¹⁹ อุตุนิยามจึงเป็นเรื่องผลกระทบที่เกิดขึ้นกับธรรมชาติ ซึ่งอาจเกิดจากธรรมชาติเอง หรือจากการกระทำของมนุษย์ก็ได้ ดังที่พระพรหมคุณาภรณ์กล่าวไว้ว่า อุตุ คือเรื่อง อุณภูมิ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ กฎเกณฑ์เกี่ยวกับดินฟ้าอากาศ พุดอย่างชาวบ้านก็เช่น อากาศร้อนขึ้น เราก็ เหงื่อออก อากาศเย็นลง เย็นมาก ๆ เข้า น้ำก็กลายเป็นน้ำแข็ง หรือถ้าร้อนมากขึ้นน้ำก็กลายเป็นไอ นี้เรียกว่าอุตุนิยาม²⁰

3) พีชนิยาม พระอรรถกถาจารย์ยกตัวอย่างว่า ผลข้าวสาละย่อมเป็นผลจากพีชข้าวสาละอย่าง เดียว รสหวานย่อมเป็นผลจากน้ำหวาน รสขมย่อมเป็นผลจากพีชขม นี้เป็นพีช นิยาม²¹ พีชนิยามจึงเป็นกฎเกี่ยวกับการ ดำรงเผ่าพันธุ์ พีชนิยามจึงมีอิทธิพลต่อการให้ผลกรรมเช่นเดียวกัน

4) จิตตนิยาม พระอรรถกถาจารย์อธิบายว่า ธรรมคือจิตและเจตสิกดวงก่อน ๆ เป็นปัจจัย โดย อุปนิสัยปัจจัยแห่งธรรมคือจิตและเจตสิกดวงหลัง ๆ เพราะฉะนั้น การเกิดขึ้นแห่งสัมปฏิจฉันนะเป็นต้นในลำดับแห่ง

¹⁷ ที.ม.อ. (ไทย) 13/56/100.

¹⁸ อัมพร หุตะสิทธิ์, “กรรม 12 และการให้ผล”, *วิทยานินพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (โครงการบัณฑิตศึกษา: สถาบันราชภัฏธนบุรี, 2546), หน้า 16.

¹⁹ ที.ม.อ. (ไทย) 13/56/101.

²⁰ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), *เชื่อกกรรม รู้กรรม แก่กรรม*, (กรุงเทพมหานคร: เคนส์ไทย, 2551), หน้า 48.

²¹ ที.ม.อ. (ไทย) 13/56/101.

จักขุวิญญาณเป็นต้นนี้ เป็นจิตตนิยาม²² พระพรหมคุณาภรณ์ได้อธิบายว่า กฎเกณฑ์เกี่ยวกับการทำงานของจิต เช่น เมื่อจิตอย่างนี้เกิดขึ้นจะมีเจตสิกอะไรประกอบได้บ้าง ถ้าเจตสิกอันนี้เกิดขึ้น จะมีเจตสิกไหนเกิดรวมได้ อันไหนรวมไม่ได้ เมื่อจิตจะขึ้นสู่วิถีออกมารับอารมณ์ มันจะดำเนินไปอย่างไร ก่อนออกจากภวังค์ ก็มีภวังคเจตนะ (ภวังค์ไหว) แล้วจึงภวังคบุัจเฉท (ตัดภวังค์) จากนั้นมีอะไรต่อไปอีกจนถึงขวนจิต แล้วกลับตกภวังค์อย่างเดิมอีก อย่างนี้เรียนกว่ากฎแห่งการทำงานของจิต คือ จิตตนิยาม²³

5) ธรรมนิยาม พระอรรถกถาจารย์อธิบายว่า ความเป็นไปแห่งความหวั่นไหวในหมีนโลกธาตุ ในการเสด็จลงสู่พระนครภักพระมารดาแห่งพระโพธิสัตว์ทั้งหลายนี้ชื่อธรรมนิยาม²⁴ ส่วนพระพรหมคุณาภรณ์อธิบายคำว่า ธรรมนิยามครอบคลุมถึงสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นเหตุและปัจจัยกัน โดยกล่าวว่า ธรรมนิยาม กฎแห่งธรรม คือ ความเป็นเหตุเป็นผลกันของสิ่งทั้งหลาย คือความเป็นไปตามธรรมดาแห่งเหตุปัจจัย เช่น คนเกิดมาแล้วก็ต้องแก่ ต้องเจ็บ ต้องตาย สิ่งทั้งหลายเกิดขึ้น ตั้งอยู่แล้วก็ดับไป เป็นต้น²⁵

วงจรวิบากหรือเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกรรมเหล่านี้ เป็นสิ่งที่จะเกิดขึ้นได้ตามเหตุปัจจัย ดังนั้น ในบางที่เราทำกรรมดีก็จริงอยู่ แต่ถ้าอยู่ในสภาพแวดล้อมที่กรรมดีนั้นสามารถส่งผลได้ พระพรหมคุณาภรณ์จึงให้พิจารณาเรื่องสมบัติ 4 และวิบัติ 4 ไปด้วยในขณะที่ทำกรรมดี²⁶ เพื่อไม่ให้เกิดมิจฉาทิฏฐิว่า ทำดีได้ดีมีที่ไหน ทำชั่วได้ดีมีถมไป และเพื่อไม่ให้ตนเองตกอยู่ในอบายภูมิต่อไป

5. บทบาทหน้าที่ของวิบาก

วิบากตามที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงนั้นเป็นสิ่งที่สามารถให้ผลไปในลักษณะต่าง ๆ ตามกรรมที่ได้ก่อไว้ และเมื่อกรรมนั้นเกิดขึ้นมาก็ต้องมีการตั้งอยู่และดับไปตามเหตุปัจจัย ดังนั้น พระพุทธเจ้าจึงได้ตรัสถึงกรรม และการปฏิบัติเพื่อให้ถึงความดับกรรมในนิพเพetikสูตรว่า

เรากล่าวเจตนาว่าเป็นตัวกรรม บุคคลคิดแล้ว จึงกระทำด้วยกาย วาจา ใจ²⁷ สิ่งที่เกิดขึ้นโดยมีเจตนาจะทำให้เกิดกรรมอย่างแน่นอน และจะเป็นเหตุให้ต้องเสวยวิบากกรรมกันต่อไปตามกรรมที่ก่อไว้ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสกับภิกษุทั้งหลายที่มีความสงสัยเรื่องการให้ผลของกรรมที่ปรากฏในเรื่องนายจุนทสุกริกว่า

ผู้ทำบาปเป็นปกติ ย่อมเศร้าโศกในโลกนี้ ละไปแล้วย่อมเศร้าโศก ย่อมเศร้าโศกในโลกทั้งสอง เขาเห็นกรรมเศร้าหมองของตนแล้ว ย่อมเศร้าโศก เขาย่อมเดือดร้อน²⁸ และในเรื่องธัมมิกอุบาสก ว่า

²² ที.ม.อ. (ไทย) 13/56/101.

²³ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), *เชื่อกกรรม รู้กรรม แก้กรรม*, หน้า 48.

²⁴ ที.ม.อ. (ไทย) 13/56/101.

²⁵ อ่างแล้ว.

²⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 73-77.

²⁷ อจ.จก. (ไทย) 22/70/275.

²⁸ ชู.ธ.อ. (ไทย) 40/11/173.

ผู้ทำบุญไว้แล้ว ย่อมบันเทิงในโลกนี้ ละไปแล้ว ก็ย่อมบันเทิง ย่อมบันเทิงในโลกทั้งสอง เขาเห็นความหมดจดแห่งกรรมของตน ย่อมบันเทิง เขาย่อมรื่นเริง²⁹ ดังนั้นกรรมจึงเป็นสิ่งที่ตนเองได้ก่อไว้ซึ่งจะเป็นตัวกำหนดชะตาชีวิตของแต่ละบุคคล

วิบากกรรมคือความดีหรือความชั่วตลอดจนสภาพความเป็นอยู่ของมนุษย์นั้น ขึ้นอยู่กับการกระทำของมนุษย์ จากการเกี่ยวเนื่องกันของกรรมและการให้ผลของกรรมนี้ นับเป็นกระแสต่อเนื่องมาจากการกระทำของบุคคลที่ยังมีกิเลสตัณหา ดังพระพุทธพจน์ว่า

ตัณหายังคนให้เกิด จิตของคนนั้น ย่อมวิ่งพล่าน สัตว์เวียนว่ายอยู่ไปสู่สงสาร กรรมเป็นที่พำนักของสัตว์³⁰ หมายถึง บุคคลที่ยังมีกิเลสตัณหาในดวงจิตอยู่ ก็ย่อมตกอยู่ใต้อำนาจการให้ผลของกรรมนั้น พระพุทธศาสนาเชื่อสิ่งทั้งหลายเกิดมาจากเหตุ ถ้าทำเหตุดี ผลดีก็ตามมา ถ้าทำเหตุชั่ว ผลชั่วก็ตามมา ถ้าไม่ทำเหตุเลย ผลก็ไม่มีเลยคือ

(1) วงจรของกรรมดี ผลดีที่ได้รับ (วิบากดี)

1) คนใจดีมีความสงสารสัตว์ เว้นจากการทำร้ายร่างกาย หรือการฆ่าชีวิตสรรพสัตว์ทั้งหลาย เกิดชาติหน้าจะเป็นคนมีอายุยืน

2) คนใจดีไม่เบียดเบียนสัตว์ ช่วยเหลือให้พ้นทุกข์ เกิดชาติหน้าจะเป็นคนมีโรคน้อย

3) คนใจดี ใจหนักแน่น ไม่โกรธง่าย เกิดชาติหน้าจะเป็นคนผิวพรรณดี

4) คนใจดี มีอิศนาริษยาใคร ยินดีด้วยลาภ เกิดชาติหน้าจะเป็นคนมีอำนาจมาก

5) คนมีใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความโอบอ้อมอารีให้ทานแก่สมณะพรหมณ์เป็นนิตย์ เกิดชาติหน้าจะเป็นคนร่ำรวย

6) คนที่ใจอ่อนน้อม มีความเคารพ กราบไหว้บูชานับถือบูชาบุญกุศลทั้งหลาย เกิดชาติหน้าจะมีตระกูลสูง

7) คนผู้สนใจใฝ่หาความรู้ ชอบเข้าหาหน้กปราชญ์ได้ถามปัญหาต่างๆ เกิดชาติหน้าจะเป็นคนฉลาด มีปัญญาดี³¹

(2) วงจรของกรรมชั่ว ผลชั่วที่ได้รับ (วิบากชั่ว)

1) คนมีใจดุร้าย ชอบฆ่าฟันทำลายชีวิต เกิดชาติหน้าจะมีอายุสั้น

2) คนใจร้าย ชอบทรมานสัตว์ให้ลำบาก เกิดชาติหน้าจะเป็นคนมีโรคมาก

3) คนมักโกรธ ถูกว่านิดหน่อยก็โกรธ ชอบผูกอาฆาตพยาบาท เกิดชาติหน้าจะเป็นคนมีรูปร่างไม่สวย ผิวพรรณไม่ดี

4) บุคคลผู้มีใจริษยาต่อลาภ ยศ สรรเสริญหรือความสุขของคนอื่น เกิดชาติหน้าจะเป็นคนมีวาสนาน้อย

5) คนที่ตระหนี่ ไม่เคยให้สิ่งใดเป็นทาน ไม่เคยทำประโยชน์แก่สังคม เกิดชาติหน้าจะเป็นคนยากจน

²⁹ ขุ.ธ.อ. (ไทย) 40/11/179.

³⁰ ส.ส. (ไทย) 15/55/69.

³¹ แสง จันทรงาม, พุทธศาสนวิทยา, (กรุงเทพมหานคร: บรรณาคาร, 2512), หน้า 167-168.

6) คนที่เยอหยิ่ง ไม่เคารพกราบไหว้บุคคลที่ควรเคารพกราบไหว้ เกิดชาติหน้าจะเป็นคนมีตระกูลต่ำ

7) คนที่ไม่สนใจใฝ่หาความรู้ ไม่ชอบเข้าไปหาสมณะพรหมณ์ ไม่ชอบได้ถามความรู้กับบัณฑิตทั้งหลาย เกิดชาติหน้าจะเป็นคนโง่ ไม่ฉลาด³²

กรรมดีกรรมชั่วกับผลที่ได้รับดังกล่าวมานี้ เป็นไปตามกฎแห่งกรรมนิยาม ซึ่งเป็นเรื่องเห็นกันอยู่ทั่วไปในสังคมปัจจุบัน ในความไม่เท่าเทียมกัน ไม่เหมือนกันของคนในสังคมทั่วไป ผู้สร้างเหตุดีย่อมได้รับผลดีตอบแทน ผู้สร้างเหตุไม่ดีย่อมได้รับผลไม่ดีตอบแทนดังพระพุทธพจน์ว่า

มานพ คนบางคนในโลกนี้ จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม เป็นผู้มักทำชีวิตสัตว์ให้ตกลงไป เป็นคนเหยี้ยมเห็ด มีมือเปื้อนเลือด หมกมุ่นอยู่ในการประหัตประหาร ไม่เอ็นดูเหล่าสัตว์...หากตายไปยังไม่เข้าถึงอบายทุกติ วินิบาต นรก ถ้ามาเกิดเป็นมนุษย์ เกิด ณ ที่ใด ในภายหลัง ย่อมเป็นคนมีอายุสั้น³³

จากพระพุทธดำรัสที่กล่าวมานี้ชี้ให้เห็นว่า วงจรของกรรมและผลของกรรมมีความสัมพันธ์กัน เป็นไปตามเหตุปัจจัยของมัน ตามหลักกรรมนิยามขึ้นอยู่กับการกระทำของบุคคลผู้นั้น ใครทำกรรมใดไว้ก็ย่อมได้รับผลเช่นนั้น ทำให้คนเข้าใจเรื่องเหตุผลการการเกิดกรรม เข้าใจในชีวิตของตนเองมากขึ้น เหตุที่มีความแตกต่างกันนั้น เพราะกรรมและผลของกรรม เมื่อมีคนเข้าใจมากขึ้น ก็ย่อมจะประกอบกรรมปัจจุบันให้ดี เพราะผลของกรรมจะสัมพันธ์กับเหตุเสมอทำให้คนไม่เกิดความท้อถอยในชีวิต และมีความเข้มแข็งที่จะสู้ต่อไป

6. สรุป

วิบาก หมายถึงผลกรรมที่เกิดจากกรรมที่ทำไว้ก่อน ไม่ว่าจะป็นกรรมดี หรือกรรมชั่ว ล้วนมีวิบากเป็นผลทั้งสิ้น วิบากจะเป็นประดุจเงาติดตามกรรม โดยมีกรรมเป็นเหตุและวิบากเป็นผลเสมอ ในสังคิตีสูตรแบ่งบุคคลที่จะต้องรับกรรม (วิบาก) ตามที่ตนได้กระทำไว้ 4 ประเภท คือ 1. ตโม ตมปรายโน คือ ผู้มีดีมา และมีดีไป 2. ตโม โชติปรายโน คือ ผู้มีดีมา แต่สว่างไป 3. โชติ ตมปรายโน คือ ผู้สว่างมา แต่มีดีไป 4. โชติ โชติปรายโน คือ ผู้สว่างมา และสว่างไป การที่สัตว์โลกต้องเสวยกรรมในปัจจุบันนี้ ต้องเคยได้ทำสาเหตุให้เกิดกรรม หากว่าได้ทำกรรมดีเอาไว้ในชาติก่อน ก็จะทำให้เกิดมามีฐานะดี มีผู้คอยช่วยเหลือเป็นต้น ในชาติปัจจุบัน จึงเปรียบเสมือนผู้ที่สว่างมา แต่ถ้าเคยทำกรรมชั่วในชาติก่อน เกิดมาในชาติปัจจุบันอย่างอัศจรรย์ ชัดสน เสวยความทุกข์ แทบจะไม่มีโอกาสได้ทำความดี จึงเปรียบเสมือนผู้ที่มีดีมา คือต้องเสวยกรรมชั่วที่ตนเองได้ก่อเอาไว้วิบากหรือการให้ผลของกรรม เรียก อีกอย่างหนึ่งว่า วิปากกรรม แปลความหมายตามตัวอักษรก็ คือ ผลของกรรม เปนคำกลางๆ โดยผลของกรรมชั่วก็จะเรียกว่า อุกุศลวิปากกรรม ถ้าเป็นผล ของกรรมดีก็จะเรียกว่า กุศลวิปากกรรมซึ่งกรรมที่กระทำไปนั้นไม่ว่าจะเป็นผลของกรรมดีหรือ ผลของกรรมชั่วก็ตาม ตามกฎแห่งเหตุผลของธรรมชาติแล้วย่อมมีเหตุปัจจัยช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้ดีขึ้นหรือเลวลง

นิยาม 5 ประการของวงจรวิบากที่มีผลต่อการให้ผลกรรมคือ 1. กรรมนิยาม 2. อุตุนิยาม 3. พีชนิยาม 4) จิตตนิยาม 5, ธรรมนิยาม วงจรวิบากหรือเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกรรมเหล่านี้ เป็นสิ่งที่จะเกิดขึ้นได้ตามเหตุปัจจัย ดังนั้น ในบางทีเราทำกรรมดีก็จริงอยู่ แต่ถ้าอยู่ในสภาพแวดล้อมที่กรรมดีนั้นสามารถส่งผลได้ พระพรหม

³² แสง จันทร์งาม, พุทธศาสนวิทยา, หน้า 167-168.

³³ ม.อ. (ไทย) 14/290/350.

คุณาภรณ์จึงให้พิจารณาเรื่องสมบัติ 4 และวิบัติ 4 ไปด้วยในขณะที่ทำกรรมดี เพื่อไม่ให้เกิดมิจฉาทิฏฐิว่า ทำดีได้ดีมีที่ไหน ทำชั่วได้ดีมีถมไป และเพื่อไม่ทำให้ตนเองตกอยู่ในอบายภูมิต่อไป วิบากตามที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงนั้นเป็นสิ่งที่สามารถให้ผลไปในลักษณะต่างๆ ตามกรรมที่ได้ก่อไว้ และเมื่อกรรมนั้นเกิดขึ้นมากก็ต้องมีการตั้งอยู่และดับไปตามเหตุปัจจัย ดังนั้น พระพุทธเจ้าจึงได้ตรัสถึงกรรม และการปฏิบัติเพื่อให้ถึงความดับกรรมในนิพเพธิกสูตรว่า เรากล่าวเจตนาว่าเป็นตัวกรรม บุคคลคิดแล้ว จึงกระทำด้วยกาย วาจา ใจ สิ่งที่เกิดขึ้นโดยมีเจตนาจะทำให้เกิดกรรมอย่างแน่นอน และจะเป็นเหตุให้ต้องเสวยวิบากกรรมกันไปตามกรรมที่ก่อไว้

เอกสารอ้างอิง

- มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์. 2539.
- _____ . **อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์. 2532 – 2534.
- จำลอง สารพัดนึก. **พจนานุกรม บาลี-ไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: เรืองปัญญา. 2548.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น. 2542.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). **เชื่อกกรรม รู้กรรม แก้กรรม**. กรุงเทพมหานคร: เคล็ดไทย. 2551.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์** พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์. 2546.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ป.ธ. 9 ราชบัณฑิต. **พจนานุกรมเพื่อการศึกษาศาสนา ชุด คำจำกัด**. กรุงเทพมหานคร: วัดราชโอรสาราม. 2548.
- พันตรี ป. หลงสมบุญ (ประยุทธ์ หลงสมบุญ) .**พจนานุกรม มคอ-ไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : เรืองปัญญา. 2540.
- พุทธทาสภิกขุ. **แกนพุทธศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา. 2540.
- แสง จันทร์งาม. **พุทธศาสนวิทยา**. กรุงเทพมหานคร: บรรณาคาร. 2512.
- อัมพร หุตะสิทธิ์. “กรรม 12 และการให้ผล”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. โครงการบัณฑิตศึกษา: สถาบันราชภัฏธนบุรี. 2546.

